

Nr 23

Utlåtande i anledning av väckt motion om utvidgning av vigselrätten vid kyrklig vigsel.

Första lagutskottet har behandlat en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 50, av herr *Källstad*. I motionen hemställs, att "riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte vidta åtgärder syftande till förslag om en sådan förändring av 4 kap. 2 § giftermålsbalken att den innefattar bestämmelse om full vigselrätt för behörig vigselförrättare vid kyrklig vigsel inom svenska kyrkan och inom annat trossamfund".

Motionen har varit föremål för remissbehandling.

Gällande bestämmelser

I 4 kap. 1 § giftermålsbalken stadgas, att äktenskap ingås med kyrklig eller borgerlig vigsel. Enligt 2 § må kyrklig vigsel äga rum inom svenska kyrkan, om de trolovade eller en av dem tillhör kyrkan, och inom annat trossamfund, om Konungen medgivit, att vigsel må förrättas inom samfundet, och de trolovade eller en av dem tillhör samfundet. Jämlikt 4 § gäller, att med borgerlig vigsel må äktenskap ingås, evad de trolovade kunde erhålla kyrklig vigsel eller ej.

I 4 kap. 3 § giftermålsbalken stadgas, att trolovade äger till vigsel inom svenska kyrkan välja den präst inom kyrkan de själva åstundar; dock är ej annan skyldig viga än präst i församling, av vilken endera är medlem.

Genom lagen den 30 juni 1948 om ämbetsansvar för vigselförrättare i vissa fall, vilken trädde i kraft den 1 januari 1949, är stadgat, att vigselförrättare, som åsidosätter vad honom i sådan egenskap åligger beträffande annat än rent kyrklig ordning, dömes, ändå att det ej sker i utövning av befattning varmed ämbetsansvar är förenat, för tjänstefel till allmänt straff som i 25 kap. 4 § strafflagen sägs, d. v. s. i första hand till böter. Om felet är grovt, kan till fängelse dömas. Enligt förarbetena till lagen avser densamma bl. a. att om präst i främmande trossamfund viger, då laga hinder mot äktenskapet möter eller utan att lysning eller annat kungörande i stadgad ordning föregått, eller eljest beträffande annat än rent kyrklig ordning åsidosätter vad honom i egenskap av vigselförrättare åligger, det skall anses som tjänstefel enligt 25 kap. strafflagen.

Historik

Ovan återgivna bestämmelser i giftermålsbalken om kyrklig vigsel har tillkommit genom lagstiftning år 1951 i samband med religionsfrihetslagens till-

komst. Även enligt de förut gällande reglerna innebar giftermålsbalkens bestämmelser, att äktenskap kunde ingås med kyrklig eller borgerlig vigsel. I regel förelåg möjlighet att välja mellan dessa former. Borgerlig vigsel kunde alltid erhållas, så snart kontrahenterna över huvud taget var berättigade att ingå äktenskap. Kyrklig vigsel kunde förekomma antingen inom svenska kyrkan eller inom främmande trossamfund, om Kungl. Maj:t förklarar dess prästerskap äga att förrätta vigsel. En förutsättning för erhållande av kyrklig vigsel var, att de trolovade tillhörde det samfund, inom vilket vigseln skulle ske. Vigsel inom svenska kyrkan eller inom främmande trossamfund, som var kristet, kunde dock förekomma även i det fall, då den ene var medlem därav och den andre tillhörde annat kristet trossamfund.

1951 års lagändringar gick i huvudsak ut på att Kungl. Maj:t erhöi en vidgad befogenhet att medgiva vigsel inom andra religiösa samfund än svenska kyrkan. Vidare genomfördes den förenklingen, att kyrklig vigsel skall kunna förekomma, så snart den ene av de trolovade tillhör det samfund inom vilket vigseln sker; den andres samfundstillhörighet tillmätes alltså icke längre någon betydelse.

I proposition till 1951 års riksdag med förslag till religionsfrihetslag m. m. (nr 100) anförde föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg, bl. a. följande:

De begränsningar i rätten till kyrklig vigsel som nu gälla grunda sig på ett uttalande av lagberedningen under förarbetena till 1915 års lagstiftning om äktenskaps ingående och upplösning. Lagberedningen anförde nämligen att det av hänsyn till god ordning är påkallat att vigsel ej må ske vare sig inom svenska kyrkan eller annat trossamfund, där ej åtminstone den ene av kontrahenterna tillhör samfundet, och att kyrklig vigsel ej heller tillåtes om den ene av kontrahenterna men ej den andre tillhör kristet samfund. Det kan ifrågasättas, om det är nödvändigt att bibehålla en dylik bestämmelse; det skulle kunna överlämnas åt de trolovade själva att avgöra, vilken vigselförrättare de önska anlita. Man kan dock icke helt bortse från att en så vidsträckt behörighet skulle kunna utnyttjas på ett sätt som verkade stötande. Därför synes det motiverat att kräva att åtminstone den ene av de trolovade skall tillhöra vigselförrättarens samfund för att denne skall vara behörig. Å andra sidan synes det icke behövt att uppställa några särskilda krav i fråga om den andre av de trolovade. Vad den nuvarande lagbestämmelsen innehåller om att denne, då vigsel sker inom kristet trossamfund, åtminstone skall tillhöra annat kristet samfund synes vara en kvarleva från en tid, då de religiösa motsättningarna voro betydligt starkare än vad de numera äro i vårt land. Ej heller då den andre av de trolovade icke tillhör något trossamfund finnes anledning att föreskriva några särskilda regler.

Särskilda utskottet avvisade motionsvis framställda yrkanden om införande av obligatoriskt civiläktenskap samt yttrade i anslutning härtill:

Vad som i detta sammanhang bör komma i fråga är däremot att, med utgångspunkt från nu gällande regler, söka tillgodose de från vissa religiösa samfund framkomna önskemålen att få en rätt att utföra vigsel, motsvarande

den som vissa främmande trossamfund redan erhållit. Utskottet biträder vad propositionen i detta hänseende innehåller.

Beträffande förutsättningarna för att vigsel i det enskilda fallet skall få äga rum inom svenska kyrkan eller inom annat trossamfund, som erhållit vigselrätt, innefattar Kungl. Maj:ts förslag en förenkling i jämförelse med gällande rätt. Det har vid utskottets behandling av detta spörsmål ifrågasatts om det är behövt att bibehålla några begränsningar; det skulle kunna medgivas varje behörig vigselförrättare att utan inskränkningar viga alla som begära vigsel och äro behöriga att ingå äktenskap. I varje fall skulle vissa ytterligare utvidgningar av möjligheterna till fritt val mellan förekommande vigselformer vara tänkbara. Utskottet har icke ansett sig berett att nu taga ståndpunkt till dessa spörsmål, vilka kräva närmare utredning. Därför anser utskottet sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, men utskottet uttalar önskvärldheten av att Kungl. Maj:t ägnar uppmärksamhet åt de angivna önskemålen om en ökad frihet att välja vigselformen.

Vad särskilt angår de i motionerna I: 375 och II: 490 uttalade önskemålen, nämligen dels att vigselförrättare inom trossamfund, som erhållit Kungl. Maj:ts medgivande att förrätta kyrklig vigsel, skall äga möjlighet att viga även då de trolovade eller en av dem tillhör annat evangeliskt samfund, som närmare angives i motionerna, och dels att medlemmarna i vissa till trossamfund anknutna ungdomsorganisationer skola få samma rätt till vigsel av samfundets pastorer som samfundets egentliga medlemmar, må framhållas att Kungl. Maj:ts förslag torde lämna tillräckliga möjligheter att tillgodose dessa önskemål. De i propositionen föreslagna bestämmelserna innebära icke ovillkorligen att, i sådana fall då annat trossamfund än svenska kyrkan erhållit vigselrätt, vigselförrättaren och de trolovade, resp. en av dem ovillkorligen måste tillhöra samma samfund. Departementschefen anför sålunda (propositionen s. 161) att det icke bör vara något hinder för Kungl. Maj:t att till vigselförrättare förordna även annan än den som är präst i det samfund som erhåller vigselrätt. Sålunda torde, anför departementschefen vidare, t. ex. på begäran av en frikyrkoförsamling, som icke själv har någon predikant som är lämplig, vigselförrättare i en likartad grannförsamling, som har vigselrätt, kunna förordnas att förrätta vigsel inom den förstnämnda församlingen. Utskottet förordar att det överlämnas till Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder som erfordras för att tillgodose de nu avsedda i motionerna I: 375 och II: 490 framförda önskemålen.

Efter 1951 års lagändringar har rätt att förrätta vigsel medgivits prästerskap hos Frälsningsarmén i Sverige, Svenska baptistsamfundet, Svenska missionsförbundet, Örebro missionsförening, Svenska alliansmissionen, Svenska frälsningsarmén, Pingströrelsen, Missionssällskapet Helgelseförbundet och Fribaptistsamfundet (1952), Estniska Evangeliska Lutherska kyrkan i Sverige och Jesu Kristi kyrka av Sista Dagars Heliga (1953), Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen och Grekisk-katolska Ortodoxa Kristi Förklarings kyrka (1954), Sjundedagsadventistförbundet (1955) samt Vännernas samfund i Sverige och Estniska Apostoliska Ortodoxa Kyrkans Synod i Sverige (1960).

Motionen

Motionären framhåller, att de frikyrkliga samfunden har ett stort antal gudstjänstbesökare och vänner, s. k. anhängare, vilka utan att vara matriku-

lerade medlemmar ändå är stödjande. Anhängarna kan önska få sina kyrkliga förrättningar utförda i vederbörande trossamfund. Vid fråga om vigsel kan emellertid anhängarnas önskemål icke tillmötesgåas på grund av gällande inskränkning i vigselförrättarnas behörighet. Motionären anför vidare:

Rent principiellt sett vore det en naturlig följd av att vederbörande prästerskap erhållit vigselbehörighet, att denna behörighet innebar full rätt att förrätta kyrklig vigsel oberoende av vilket trossamfund de trolovade tillhör. Är samhällets legitimation en gång given, bör den gälla i alla de fall det uttalas önskan om kyrklig vigsel, förutsatt att de trolovade tillhör något trossamfund. I en tid av allt större samverkan och ekumenisk förståelse samfunden emellan borde detta också te sig naturligt. Då detta är en fråga som berör svenska kyrkan såväl som övriga trossamfund bör den kunna lösas oberoende av pågående utredning rörande förhållandet mellan staten och svenska kyrkan.

Remissyttrandena

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionen från *domkapitlen i Uppsala och Luleå*. Därjämte har *Frikyrkliga samarbetskommittén, Frälsningsarmén i Sverige och Svenska prästförbundet* beretts tillfälle att yttra sig. Domkapitlet i Uppsala har vid sitt yttrande fogat ett utlåtande från *kyrkobokföringsinspektören i ärkestiftets södra inspektionsområde, kyrkoherden Arvid Wannerdt*.

De båda domkapitlen och prästförbundet avstyrker bifall till motionen. Därvid anför *domkapitlet i Luleå*:

Motionären syftar till ett borttagande av den begränsning, som i giftermålsbalken stadgas för erhållande av kyrklig vigsel, nämligen att minst en av kontrahenterna skall tillhöra Svenska kyrkan. Han önskar vidare sådana bestämmelser, att vigselförrättare inom annat trossamfund än Svenska kyrkan skall medgivas rätt att förrätta vigsel, oberoende av om någon av kontrahenterna tillhör ifrågavarande samfund. Med hänsyn till att flertalet svenska medborgare ännu tillhöra Svenska kyrkan är det självfallet, att motionens väsentliga betydelse ligger i sistnämnda yrkande.

Domkapitlet vill då först erinra om den åtskillnad, som nu ifrågakommer mellan vigsel, förrättad av präst i Svenska kyrkan, och vigsel, förrättad av vigselförrättare inom annat trossamfund och som motionären icke påpekat. När det gäller medlem av församling inom Svenska kyrkan föreligger för församlingspräst icke endast vigselrätt utan också skyldighet att förrätta vigsel, medan sådan vigselkyldighet icke föreligger för vigselförrättare inom annat trossamfund. Detta förhållande har tidigare uppmärksammats under den stundom livliga debatt som förts beträffande prästs möjlighet att neka vigsel av frånskild. Domkapitlet håller med bestämdhet före, att någon förändring av nu gällande bestämmelser om vigselrätten icke bör ske, utan att också detta spörsmål finner en tillfredsställande lösning.

Motionären håller vidare före, att den av honom väckta frågan bör kunna lösas oberoende av pågående utredning rörande förhållandet mellan staten och Svenska kyrkan. Domkapitlet kan icke dela denna mening. En sådan utredning synes nämligen med nödvändighet också komma att ompröva frågan om vigselrätten i allmänhet, då onekligen vad som gäller om präst inom Svenska kyrkan

i detta avseende ur samhällets synpunkt också tar sikte på hans ställning såsom ämbetsman, en ställning som en ny relation mellan stat och kyrka kan komma att förändra.

Över huvud synes det domkapitlet uppenbart, att åtgärder i av motionären antydd riktning skulle innebära en nivellering av innebörden i samfundstillhörigheten, och detta såväl för Svenska kyrkan som för de trossamfund, vilkas pastorer eller predikanter nu erhållit en personligt betingad vigselrätt. Domkapitlet kan icke finna en sådan utveckling ägnad att befrämja relationerna trossamfundet emellan, då ekumeniskt samarbete synes förutsätta respekt för varje samfunds egenart och samfundsordning.

I stort sett samma synpunkter har framförts av *prästförbundet* i dess yttrande.

Domkapitlet i Uppsala anser, att motionären icke anfört bärande skäl för den föreslagna utvidgningen av vigselrätten. — I det vid yttrandet fogade utlåtandet från kyrkobokföringsinspektören i ärkestiftets södra inspektionsområde uppger denne sig icke ha bekant mer än ett fall efter 1951 års lagändringar, där problem uppstått beträffande vigselförrättare. Ifrågavarande kontrahenter tillhörde annat trossamfund än svenska kyrkan men önskade präst inom detta samfund som vigselförrättare.

Av de båda övriga remissinstanserna erinrar *samarbetskommittén* i sitt yttrande om att den rätt att förrätta vigsel, som av Kungl. Maj:t medgivits vissa trossamfund, inte innebär något tvång att viga, även om de formella förutsättningarna för en vigsel föreligger. Kommittén framhåller, att sådan ändring i gällande lagstiftning, som skulle rubba detta utgångsläge, inte är önskvärd. Vad av motionären föreslagits behöver emellertid troligen inte medföra ett sådant resultat. Kommittén bekräftar motionärens uppgift, att det finns olika kategorier av människor, som utan att vara matrikulerade medlemmar i ett trossamfund likväl önskar få sina kyrkliga förrättningar utförda i ifrågavarande samfund. Det kan vara av värde, att möjlighet föreligger att tillmötesgå sådana önskemål. Med hänsyn härtill har kommittén inte något att erinra mot motionärens hemställan.

Frälsningsarmén slutligen förklarar sig oreserverat stödja motionen.

Utskottet

Enligt bestämmelser i giftermålsbalken må kyrklig vigsel äga rum inom svenska kyrkan, om de trolovade eller en av dem tillhör kyrkan, och inom annat trossamfund, om Kungl. Maj:t medgivit, att vigsel må förrättas inom samfundet, och de trolovade eller en av dem tillhör samfundet.

Motionären framställer önskemål om sådan ändring av bestämmelserna, att kyrklig vigsel skall kunna förrättas oavsett om någon av de trolovade tillhör samma trossamfund som vigselförrättaren. Som skäl åberopas bland annat, att varje frikyrkligt samfund brukar ha ett stort antal s. k. anhängare, vilka utan att vara medlemmar ändå stöder samfundet och önskar få sina kyrkliga förrättningar utförda inom detta.

Som framgår av den förestående redogörelsen, övervägde särskilda utskottet vid 1951 års riksdag i samband med utformandet av nu gällande bestämmelser, huruvida det vore erforderligt med begränsningar i fråga om vigselförrättares behörighet vid kyrklig vigsel. Utskottet ansåg sig icke berett att taga ståndpunkt till problemet, vilket krävde närmare utredning. Utskottet uttalade emellertid önskvärdheten av att Kungl. Maj:t ägnade uppmärksamhet åt önskemålen om ökad frihet att välja vigselform.

Genom 1951 års lagstiftning erhöll Kungl. Maj:t en utökad befogenhet att giva vigselbehörighet åt religiösa samfund. Kungl. Maj:t har därefter i stor omfattning bifallit ansökningar om vigselbehörighet för olika trossamfund. Denna generösa praxis måste ha medfört, att önskemålet om en vidgad vigselbehörighet nu har en något mindre räckvidd än vid tiden för lagstiftningens genomförande. Det måste nämligen antagas, att då någon av de trolovade tillhör ett samfund med vigselberättigad präst det ter sig mest närliggande för kontrahenterna att vända sig till denne, därest de önskar kyrklig vigsel. Alltjämt kan det emellertid förekomma fall, då begränsningarna i vigselförrättarnas behörighet synes medföra olägenheter. Utskottet avser här främst det av motionären angivna förhållandet, att vigsel mellan s. k. anhängare ej kan förrättas inom vederbörande samfund. Det synes därför föreligga vissa skäl för en ändring i gällande lagstiftning.

Motionären har framhållit, att en naturlig följd av att vederbörande prästerskap erhållit vigselbehörighet rent principiellt skulle vara, att denna behörighet innebure full rätt att förrätta vigsel, oberoende av vilket trossamfund de trolovade tillhör. Utskottet kan inte dela denna uppfattning. Härvidlag vill utskottet erinra om att den rätt att förrätta vigsel, som prästerskapet inom svenska kyrkan har, är förenad med viss skyldighet att viga, medan motsvarande vigselplikt icke föreligger för prästerskap inom andra trossamfund. Starka skäl synes tala för att en utvidgning av vigslerätten icke genomföres annat än i samband med att problemet rörande omfattningen av vigselplikten för prästerskapet inom svenska kyrkan bringas till sin lösning. Detta spörsmål torde emellertid — såvitt nu kan bedömas — icke kunna lösas oberoende av den pågående utredningen rörande förhållandet mellan staten och kyrkan. Det av motionären aktualiserade önskemålet bör emellertid alltjämt följas med uppmärksamhet.

Med åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II: 50, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 mars 1962

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Arvidson, Alexanderson, Hilding, Wikner* och Svanström;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar*, fru Johansson*, herrar Svensson i Vä, Gustafsson i Borås, fru Löfqvist, herrar Zetterberg och Haglund samt fru Kristensson.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.